

офіційного опонента на дисертацію Семен Наталії Федорівни
"Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти
України(на прикладі сайтів "Правда.Ру" та "Российский диалог")",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних
комунікацій за спеціальністю 27.00.01 – теорія та історія соціальних
комунікацій

У сучасному глобалізованому світі, де одна із провідних ролей належить інформації (доступ та володіння нею), на перший план виходять проблеми здійснення інформаційних впливів із використанням інформаційної зброї, що є дуже актуальним у період діючої українсько-російської війни. Інформаційні платформи переповнені дезінформацією, пропагандою, які здатні зомбувати та формувати громадську думку, якою легко маніпулювати.

Без сумніву, наукова праця Семен Наталії Федорівни "Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України (на прикладі сайтів "Правда.Ру" та "Российский диалог")" своєчасна й присвячена актуальній темі в галузі соціальних комунікацій.

Дослідження Н. Ф. Семен спрямоване на ґрунтовне вивчення феномену "інформаційної війни" у контексті організаційної й законодавчої баз функціонування російських інтернет-ресурсів та на окреслення можливих перспектив протидії їй в українському медіапросторі.

Запропонований у дисертації підхід є надзвичайно актуальним для сучасного етапу становлення науки про соціальні комунікації, оскільки визначає закономірності не лише теоретичного дослідження, а й кола можливих проблем та перспектив у боротьбі з проявами елементів інформаційної війни в українському медіапросторі. Без сумніву, обрана здобувачкою тема дисертації має виняткову наукову й соціальну актуальність.

Цілком слушним видається й обрання дослідницею об'єкта дослідження, яким визначено журналістський сегмент інтернет-простору Росії що є чинником інформаційної війни проти України. Одночасно предмет дослідження логічно розкриває об'єкт. Авторку дисертаційного дослідження зацікавив

пропагандистський дискурс російських інтернет-ресурсів "Правда.Ру" та "Российский диалог" щодо перебігу подій у Криму й в окремих районах Донецької й Луганської областей. Причому, дисертантка переконливо пояснює мотивацію вибору такої джерельної бази, наводячи чіткі аргументи у вигляді статистичних даних. Отже, як бачимо, предмет дослідження є складним і багатоступеневим, що, безперечно, підвищує цінність дисертаційної роботи.

Методологія дослідження ґрунтується на базових наукових способах дослідження дійсності, без яких не є можливою робота дисертаційного рівня. Використання загальнонаукових й спеціальних методів дало можливість заглибитися в розуміння самого поняття "інформаційна війна", вивчити зміст матеріалів російських інтернет-ресурсів та визначити кола можливих проблем і перспектив у боротьбі з проявами елементів інформаційної війни, зіставити сучасний стан інформаційної безпеки в Україні, Росії, світі й окреслити шляхи її вдосконалення. Відзначимо, що методологічна основа дисертації цілком впливає з обраного для дослідження матеріалу, відповідає завданням, що сформульовані у роботі, а, отже, дає всі підстави досягти поставленої мети.

Здобувачка наукового ступеня ретельно опрацювала наукову літературу з досліджуваної проблематики, що дало їй змогу написати змістовний та інформативний теоретичний розділ, який містить поняттєво-категоріальний апарат рецензованої студії, з'ясовує сутність базових термінів.

Наукова новизна роботи Наталії Федорівни виявляється в тому, що вперше в науці про соціальні комунікації проаналізовано та комплексно узагальнено джерельну базу теоретичного доробку українських та закордонних дослідників щодо поняття "інформаційна війна", окреслено можливі шляхи боротьби з російською пропагандою з боку України. За допомогою методу контент-аналізу проаналізовано пропагандистський контент інтернет-ресурсів Російської Федерації, пов'язаний із окупованим Кримом та збройним протистоянням в ОРДЛО, вдосконалено класифікацію маніпулятивних прийомів, які застосовують інтернет-медіа. Такий підхід дисертантки абсолютно виправданий і доказом того є великий масив опрацьованого контенту у двох російських інтернет-ресурсах "Правда.Ру" та "Российский диалог".

Послідовність і сумлінність авторки у забезпеченні системності науково-методичного підходу (кореляція теми, мети, завдань, джерел та методів дослідження) є свідченням серйозності отриманих результатів, цінності здобутого наукового знання, і, разом із тим, говорить про відповідність рецензованого дослідження вимогам, що сформульовані Міністерством освіти і науки України до наукових досліджень кандидатського рівня.

Апробація результатів досліджень представлена основними положеннями та результатами дослідження на 8 міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференціях та в 15 публікаціях у наукових виданнях: 7 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 статті у закордонному виданні, 7 матеріалах доповідей наукових конференцій. Усі публікації здійснені авторкою самостійно. Це забезпечило повноцінне представлення результатів проведеного дослідження широкій науковій аудиторії та дає підстави стверджувати про належний рівень апробації дисертації.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків та списку аналізованих джерел і списку використаних джерел (усього – 340 позицій). Обсяг основного тексту роботи – 207 сторінок, загальний обсяг роботи – 247 сторінок. Аналізуючи структуру роботи, зазначимо, що розвідку в цілому продумано логічно, зі збереженням цілісної концепції дослідження, що дало авторці змогу послідовно викласти осмислений матеріал. Загалом, робота оформлена в коректній науковій формі й відповідає вимогам до такого виду робіт.

У першому розділі "Історіографічна база та мас-медійні аспекти дослідження поняття інформаційної війни у контексті соціальних комунікацій" проаналізовано наукові підходи щодо багатоплановості тлумачення поняття "інформаційна війна" у вітчизняній й міжнародній практиках, а також проведено значну роботу щодо систематизації поняттєво-термінологічного апарату, дотичного до поняття "інформаційна війна" із досліджуваної проблеми та його науковий моніторинг: "війна", "гібридна війна", "інформаційно-психологічна війна", "інформаційна операція" та "інформаційна агресія". Крім того, здобувачка чітко й лаконічно виокремлює

етапи інформаційної війни та у роботі подає групи стереотипів про Україну, які систематично висвітлюються онлайн-ресурсами "Правда.Ру" та "Российский диалог". Цінним у науковій розвідці є те, що Наталія Федорівна окреслила методи інформаційної війни, які мають вплив не тільки на інформацію, а й на збройне протистояння на сході України. Значним науковим надбанням дисертації є авторське тлумачення цього складного комунікативного феномену: інформаційними війнами можна називати такі комунікативні операції, які застосовуються у часто латентному для реципієнта вигляді, із метою дестабілізації усіх найважливіших державних та суспільних процесів, для завоювання суверенітету країни і знищення усіх ознак її державності та самостійності.

Не залишається поза увагою дослідниці порушення принципів професійної етики, зафіксованих у Кодексі професійної етики журналістів Росії, які авторка ілюструє прикладами з веб-сайтів "Правда.Ру" та "Российский диалог", називаючи російські медіа рупором пропаганди, спрямованої проти України. Наталія Федорівна зазначає, що існує проблема виокремлення веб-медіа, від звичайних інтернет-ресурсів. Розглянувши наукові підходи щодо такої класифікації, дослідниця стверджує, що ресурси "Правда.Ру" та "Российский диалог" буде доцільно зарахувати до веб-медіа.

Дисертантка переконливо доводить, що російська політична журналістика є потужним інструментом, який деформує свідомість громадян. Аби подолати наслідки її впливу, потрібен арсенал професійних прийомів з боротьби та викорінення стереотипів. Однак і досі в Росії спостерігається тенденція довіри великої частини читачів до контенту, що його подають російські медіа.

У другому розділі – "Антиукраїнський контент російського інтернет-ресурсу "Правда.Ру"" – Наталія Федорівна задля успішної реалізації емпіричного боку роботи, дослідивши зміст заголовків інтернет-порталу з веб-сайтів "Правда.Ру" та "Российский диалог" виокремлює методи пропаганди: навішування ярликів, апелювання до авторитету, демонізація ворога, спрощення фактів, виривання із контексту, буденна розповідь, емоційний

резонанс, анонімний авторитет, "гра у приналежність до російського народу", "спільна думка". Авторка здійснює детальний аналіз контенту про Крим на сайті "Правда.Ру" та розглядає групи міфологем, які насаджувались аудиторії і які яскраво демонстрували тактику анексії Криму Росією. Проведений Н. Семен контент-аналіз публікацій на веб-сайті "Правда.Ру" щодо подій у Криму дає підстави розкрити прийоми поширення російської пропаганди. Дослідниця доказово ілюструє типові й добре перевірені способи схиляння мас до певних дій та акцентує увагу на медіа як провокаторах неправомірності дій влади.

Наталія Федорівна вдало підмітила «нейтральність» позиції авторів "Правда.Ру": подача нібито двох точок зору – української і російської. Дисертантка наводить приклад публікацій, що мають за мету розсіювати увагу читачів ("прокурор Севастополя Ігор Пилат звернувся до жителів міста з проханням не реагувати на сепаратистські заклики заради спокою у місті"), а також акцентує увагу на вмілій «дозованості» російської пропаганди, прояснюючи, що надмірна її кількість може спрацювати у протилежному сенсі, стане неефективною. Н. Семен приходить до висновку – щоденний потік негативних новин про Україну стереотипізує мислення аудиторії та формує негативну усталену думку. Таке дослідження є основою для певних висновків у науковій праці та формуванні подальших рекомендацій.

Третій розділ "Антиукраїнський контент російського інтернет-ресурсу «Российский диалог» присвячено дослідженню пропагандистського контенту на сайті "Российский диалог". При аналізі заголовків на згаданому інтернет-ресурсі Наталія Федорівна виокремлює ряд методів пропаганди, які активно застосовують російські журналісти щодо подачі новин про Україну: вигадкування фактів, фальсифікація та інсинуація подій, виривання з контексту фактів, коментарів, висвітлення думок та коментарів лише однієї сторони, зацікавленої у розвитку воєнної ситуації в зоні АТО. Провівши контент-аналіз обраного веб-ресурсу за період від липня 2014 року до грудня 2016 року, дисертантка систематизувала та виокремила міфологеми, які вплинули на думку читачів і спричинили інформаційне протистояння між Росією та Україною, що призвело до загострення збройного конфлікту в зоні АТО.

Дисертація й автореферат Семен Н. Ф. оформлені відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до кандидатських дисертацій. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Мова текстової частини дослідження, наукових публікацій дисертантки відповідає вимогам наукового стилю. Уважаю, що мета роботи реалізована, поставлені завдання – виконано, а тему – розкрито. Висновки текстової частини презентують найбільш вагомі результати дисертації, повно і системно розкривають хід і результати дослідження.

Наукові положення, викладені в дисертації Семен Н. Ф. завдяки вибору вдалої методологічної основи є обґрунтованими, достовірними й характеризуються науковою новизною; висновки авторки аргументовані, чітко й однозначно сформульовані.

Але поряд із позитивними моментами, вдалими знахідками, значущими висновками слід зазначити кілька дискусійних положень та зауважень, які потребують пояснень дисертантки:

1. У підрозділі 1.1. "Історіографія та джерельна база дослідження", Наталія Федорівна зазначає, що інформаційна війна в Україні з боку Росії – це латентне нанесення словесного удару, адже не кожен реципієнт може зрозуміти, що на нього намагаються вплинути за допомогою навіювання пропаганди (с.25). Якщо говоримо про латентну фазу, то можливо було б доречно зосередити увагу і на невербальних програмах (графіках, фотографіях, тощо), що підсилюють емоційну складову, засвоєння змісту яких дозволяє змінювати в заданому напрямку переконання, погляди й уявлення людини (як окремого індивіда, так і цілих груп людей).

2. Розглядаючи порушення принципів професійної моралі (підрозділ 1.2., с. 52), видається дискусійним твердження дисертантки: "журналісти сайтів "Правда.Ру" та "Российский диалог" не несуть відповідальності за контент, оскільки не підписують свої матеріали, що призводить до уникнення відповідальності". Так, можна погодитися, якщо авторство зазначено як "Редакція рубрики" чи сама "Правда.Ру". Однак, деякі матеріали, що стосуються висвітлення подій, пов'язаних з Україною підписані (н-д Любов

Степушова, Володимир Губарєв). До того ж на с. 56 дисертації зазначено імена та прізвища журналістів, які працюють на згаданих інформаційних платформах: Максим Андрєєв, Олександр Севостьянов, Антон Волков, Олександра Біла, Олександр Севостьянов.

3. За результатами контент-аналізу спостерігається акцент у "Правда.Ру" на висвітлення пропагандистської інформації, що стосується Кримських подій, а на веб-ресурсі "Российский диалог" аналізується висвітлення військової агресії в окремих районах Донецької та Луганської областей (ОРДЛО). Хотілося б почути думку дисертантки, чим зумовлена така специфіка тему досліджуваних інформаційних платформах.

Наведені вище зауваження та дискусійні питання не перекреслюють загального позитивного враження про роботу, значимості наукових і прикладних розробок Н. Ф. Семен. Дисертаційна робота на тему: "Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України" є завершеним самостійним та актуальним науковим дослідженням.

Новизна й важливість одержаних результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків у сукупності дають підстави вважати, що дисертаційна робота відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11, 12 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., відповідно до яких, авторка цього дослідження – Семен Наталія Федорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій.

Офіційний опонент:

кандидат наук із соціальних комунікацій,
викладач кафедри журналістики
факультету філології і журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Синоруб Г. П.

Handwritten signature of G. P. Synorub and a handwritten note 'Семенич 10.12'.